

Ողջամբ կեցջիր , զօրական , օր քեզ եհաս .
Տացեն երկինք և այլ աւուրս բարեբաստ :

Դարեաւ մընա , ո՛ր Կուինէա , բարեաւ կայ
Սիրտ 'ի բերան թողում ըզքեզ անմոռաց .
Հարկ է մեկնիլ 'ի հայրենին իմ գաւառ
Խառնիմ 'ի ծով ըզգիշերայն անբարբառ :
Ո՛չ մոռացայց ըզձեզ ափունք վանատուր
Օ՛ձեզ , որ ծածկիքդ յաչաց իմոց անտըխուր :
Ի՛նչ է մարդոյ ըմպել երբեմն ըզբաժակ
Ո՛ր դառն և քաղցր 'ի նոյն բերէ 'ի ճաշակ :
Ողջամբ կեցջիր , զօրական , օր քեզ եհաս .
Տացեն երկինք և այլ աւուրս բարեբաստ :

Դարձայց ուրեմն , հէգ զօրականս , դարձ 'ի տուն
Ե՛տ լըցան աչք իմ յարտօսր և յարին :
Ս'իակ յուսովն հայրենեաց կամ կենդանի
Վ'իրան 'ի ճակատ , լեզու 'ի քիմ ըսպառի :
Հայրենիք իմ , իմ հայրենիք յուշ քեզ յուշ
Եւ իմ համբոյր դրոշմեաց 'ի հող քո անոյշ :
Ե՛տ է ինձ այս , չըփափագիմ այլում ինչ
Ե՛ք իմ նուաղեալ ըզխաղաղիկն առնուն նինջ :
Օ՛րականդ , ողջ 'ի հայրենիդ կեցջիր ծոց
Տացեն երկինք վարձըս վըշտացդ անցելոց :

ԱՆՏՈՆ ԲԱՄՊՈՒԹՃԵԱՆ

ՅԵՆԱԿԵՐՏԱՑ ՌԱԺ . ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Գ .

() Գոտակարութիւն , [] Ժէք :

() ԳՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆ ըսելով կ'իմա
ցուի աղէկ յատկութիւն մը , որ աս կամ
ան նիւթը ունի . և աս աղէկ յատկու-
թիւնը մեր պիտոյքներէն մէկը կամ
մէկալը լեցընելն է : Ե՛կէ ան առաջ
կու գայ՝ որ նոյն բանը յարգ այսինքն
սփէք կ'ունենայ . վասն զի օգտակար

բանին ո՛վ չի փափաքիր . և փափաքած
բաներնուս հասնելու համար հարկաւ
փոխարէն մը կ'ընենք որպէս զի ձեռք
ձգենք զանիկայ , և ահա աս փոխարէ-
նը նոյն օգտակար բանին ափէքն է :

() Գտակարութիւնը կրնայ ուղղակի
ըլլալ , կրնայ անուղղակի ըլլալ . ուղղակի՝
կ'ըսուի՝ թէ որ նիւթ մը կարենայ իր
օգտակարութեամբը անմիջապէս մեր
պիտոյքը լեցընել . զոր օրինակ նկանակ
մը անօթի մարդուն համար ուղղակի
օգտակարութիւն կ'ունենայ , ինչու որ
անով անմիջապէս իր պիտոյքը կրնայ լե-
ցընել . բայց թէ որ նոյն մարդը ձեռքը
նկանակ մը ունենայ , և ինքը ջրի կարօ-
տութիւն քաշէ , հայր կու տայ ու տե-

1 ԳՂ . Utilité.

2 ԳՂ . Valeur.

1 ԳՂ . Directe.

ղը ջուր կ'առնէ . որով հացին օգտակարութիւնը անուշակէ՝ եղած կ'ըլլայ . վասն զի թէպէտ և հացին ուժովը ծարաւը մարեց , բայց թէ որ փոխանակելու ջուր չի գտնար՝ հացը իր ծարաւը չէր անցընէր :

Տնտեսականը անմիջապէս մեր պիտոյքը լեցընող ուղղակի օգտակարութենէ սուաջ եկած աժէքին սովորական աժէք կամ օգտակարութեան աժէք¹ կ'ըսեն . իսկ փոխանակութեան աժէք² կ'ըսեն ան աժէքին՝ որ նիւթ մը ուրիշ նիւթի հետ փոխուելով մեր պիտոյքը կը լեցընէ :

Հարստութեանց վրայ խօսելու ժամանակնիս ըսինք թէ բնական հարստութիւնները ձրի պարգևներ են մարդու . ուսկից յայտնի կ'իմացուի թէ ամէն օգտակար բան աժէք չունի . թէ որ ծարուած ժամանակի վազուկ ջրի մը քով ծարաւը մարես , ոչ ոք քեզմէ բան մը կը պահանջէ . բայց ո՞ր և իցէ բան աժէք ունենալու համար պէտք է որ օգտակարութիւն մը ունենայ . ապա թէ ոչ՝ ոչ ոք ան բանին փոխանակելու բան կու տայ : Սիւնի թէ երբեմն կըրնայ ըլլալ որ անօգուտ կարծուած բան մը յանկարծ խիստ օգտակար բաներու կարգ անցնի՝ անակնկալ գիւտով կամ դիպուածով մը : Վանի որ շոգենաւ ու շոգեկառք չէր հնարուած , ու մեքենա կան արուեստը այսչափ առաջ չէր գալարած , հանքային ածուխին , ածխաքարին , և ասոնց նման գետնէ ելած վառելի նիւթերուն երեսը ո՞վ կը նայէր . բայց երբոր անոնց օգտակար յատկութիւնները ճանչցուեցան և սկսան մարդիկ զանոնք բանի բերել , հազարաւոր աշխատաւորներ սկսան ածուխի հանքերուն մէջ բանիլ . և մասնաւոր տեղուանք շինուեցան ելած ածուխները դիզելու , և մէկ դիէն վաճառելու և գործածելու համար , և հետզհետէ սկսան նոր ածխահանքեր փնտռել գտնել :

Ինչպէս որ անօգուտ եղած կամ կար-

ծուած բան մը կրնայ օգտակար ըլլալ , ու աժէք ստանալ , ևս առաւել աժէք չունեցող օգտակար բան մը կրնայ երբեմն աժէք ունենալ . զոր օրինակ ջուրը , ինչպէս որ ուրիշ անգամ ըսինք , բնութենէ ձրի տրուած պարգև մըն է . ով որ ուզէ կրնայ առանց ստրկի գտնել . տներնին ջուր բերել տուող մարդիկ ալ չէ թէ ջուրին ստակ կու տան , հապաբերող մարդուն աշխատանաց վարձքը կը վճարեն . բայց թէ որ յանկարծ երկրի մը մէջ ջրի պակասութիւն ըլլայ , հարկ կ'ըլլայ աս դիէն ան դիէն ստակով ջուր գնել . և ջրէղջ ունեցող մարդիկ կրնան անանկ ստակ կոտրել , որ ուրիշ ծանրագին վաճառքներ ծախող մարդը չի կարենայ կոտրել : Եւ բանիս պատճառը ջրին նուազութիւնն է . որով յայտնի կ'երևայ թէ նուազութիւնն ալ մէկ բանին աժէքը կ'աւելցընէ , կամ աժէք չունեցող բանի աժէք կու տայ . բայց պէտք է գիտնալ որ օգտակարութեան տեղը չի կրնար բռնել ամենեւին . վասն զի անօգտակար բան մը որչափ ալ քիչ ըլլայ՝ ոչ երբեք աժէք կրնայ ունենալ . նուազութիւնը արդէն օգտակար եղող ու աժէք չունեցող բանին աժէք կու տայ , և աժէք ունեցողին դիւր կը բարձրացընէ :

Եւ տեսակ բաներ կան որ ոմանց աչքին անօգուտ կ'երևան , և սակայն խիստ բարձր աժէք ունին . զոր օրինակ ոսկիէ , արծաթէ բանուածքներ , ականակապ զարդեր , արուեստական ծաղկեր , և այլն : Եւ իրաւի ով որ փիլիսոփայաբար կը մտածէ , օգտակարութիւն չի տեսներ նոյն բաներուն վրայ , բայց տնտեսական գիտութեան մէջ օգտակար կ'ըսուի ո՞ր և իցէ բան որ մարդու բնական կամ հնարեալ պիտոյքն ու փափաքը կը լեցընէ . “ Եւ արդուս ունայնութիւնը երբեմն քաղցէն աւելի զօրաւոր պիտոյք կը ծնանի անոր սրտին մէջ , կ'ըսէ երևելի տնտեսական մը . և իրաւ է . վասն զի ի սկզբանէ ի վեր աշխարհքս առանց իր զարդերուն զարդարանքներուն չէ կրցած ու չի կրնար ըլլալ . անոր համար նոյն բաները միշտ

1 Գ.Պ. Indirecte.

2 Գ.Պ. Valeur en usage ou valeur usuelle.

3 Գ.Պ. Valeur en échange.

գին ունին աշխարհքիս առջև . ուստի տնտեսական գիտութիւնն ալ շատ անգամ մարդկանց տուած աժէքէն կը չափէ մէկ բանին օգտակարութեան աստիճանը : Եւ « մէկ բանի մը վրայ գին դնելու համար՝ բաւական է որ մարդկանց աչքին օգտակարութիւն մը ցուցնենք նոյն բանին վրայ », կ'ըսէ վերոյիշեալ հեղինակը : Սակայն աս նիւթիս վրայ աղուոր խորհրդածութիւններով շատ աղէկ կը խօսի Տրոգ . « Երբ որ աս գիտութիւնները (այսինքն բարոյականը և քաղաքական տնտեսութիւնը) ուղիղ սկզբանց վրայ հիմնած ըլլան, իրարու մեծ օգնութիւն կ'ընեն : Բարոյականը խեղճութենէ առաջ եկած արտերէն սոսկալով, աս պատուհասը վերցնելու զանազան միջոցներուն մեծ հոգ կ'ընէ : () անազան նիւթերուն մէջ որ ճարտարութիւնը մեր երկրորդական պիտոյքը լեցնելու կը ծախէ, ասոնէ գործէն՝ չնչին բան մը չեմ ճանչնար . և սակայն մէկ դիտող մարդ մը պէտք է որ շատ օգտակար սեպէ անոնց շինուիլը . վասն զի անիկայ հազարաւոր կանանց ապրուստին աղբիւրն է . որոնք իրենց տնական աշխատութենէն աւելցուցած ժամանակը անոր կ'անցընեն . առած թոշակին խիստ չափաւոր է, բայց շատ ընտանեաց նեղութիւնը կը թեթեւցնէ, և ուրիշներուն ալ հանգըստութեան պատճառ կ'ըլլայ : Բարուեստաւորները իրենց տունը կ'աշխատին . մայրը իր աղջկանը կը սորվեցնէ, և իր աչքին տակ կ'աշխատցնէ զանիկայ, անանկ որ աս ճարտարութիւնը շատ աւելի աղէկ կրնայ պահել ընտանեաց մէջ եղած միութիւնը և բարի սովորութիւնները, քան թէ ուրիշ շատ աւելի օգտակար ճարտարութիւն մը : Բարոյականը չի մերժեր ան տեսակ աշխատանքները որոնց հանած նիւթերը խիստ ընդունայն բաներ են, հասպա կը ջանայ հանգստութիւնը և իմաստութիւնը շատ մարդկանց մէջ տարածել . միանգամայն աւելի օգտակար կը սեպէ

ան աշխատանքները՝ որոնցմէ առաջ եկած բերքերը իրաւցրնէ օգտակար են, և ոչ թէ մեր ունայնամտութեան փափաքները կը լեցնեն, հասպա մարդկանց պիտոյքը : Եւ մտածութեանց քաղաքական տնտեսութիւնը չի հակառակելէն զատ, նաեւ կը հաստատէ որ՝ ան բերքերը որ մեր էական պիտոյիցը կը գործածուին՝ մէկ երկրի մը երջանկութեանը առատ աղբերակունքն են . և թէ աշխատաւորաց թւերուն բազմութեամբը և թէ իրենց առատօրէն թափած հարստութեամբը անհամեմատ կերպով վեր են ան տեսակ ճարտարութիւններէ՝ որոնց գեղեցիկ բերքերը խիստ քիչ մարդկանց գործածութեանը համար է : Բաղաքական տնտեսութիւնը կը ցուցնէ որ հայր մը թէպէտ և ազատ է ուզած արուեստը ընտրելու իր տղուն համար, բայց պէտք է որ ընտրելագոյն սեպէ ան արուեստը՝ որ մեր էական պիտոյքները հարկաւոր կ'ընեն զանիկայ » : Եւ բանիս պատճառը, ինչպէս որ նոյն հեղինակն ալ կ'ըսէ, աս է որ՝ եթէ պատերազմ կամ սով և կամ ասոր նման ճախորդ դիպուած մը պատահելու ըլլայ, ամէն մարդ ձեռքը կ'ամփոփէ, ու աւելորդ պիտոյից համար ստակ չի ծախեր . որով ան տեսակ պիտոյք լեցնելու աշխատող արուեստաւորը խեղճութեան մէջ կ'իյնան :

Եւ թոյ օգտակարութեանը և աժէքին վրայ գիտնալու աս բանս ալ կայ, որ մի և նոյն նիւթը ամէն տեղ ու ամէն ժամանակ չի կրնար նոյնչափ օգտակար ըլլալ ու նոյն աժէքը ունենալ : () որ օրինակ մուշտակը հարկաւ աւելի աժէք կ'ունենայ հիւսիսային երկիրներու մէջ, քան թէ հարաւային երկիրներու մէջ . մանաւանդ թաւաստե մուշտակները . պատճառը յայտնի է . վասն զի ցրտէն պաշտպանուելու համար հիւսիսայինք աւելի կարօտ են մուշտակի . և ուր տեղ որ մէկ բանի մը կարօտութիւն շատ կայ, հոն նոյն բանին օգտակարութիւնն ալ ըսել է թէ շատ է . ուր որ մէկ բանին օգտակարութիւնը

Թիւնը շատ է , հոն նոյն բանին աժէքն ալ շատ է . ընդհակառակն հարաւային տաք երկիրներու մէջ ան աստիճան աժէք չունին նոյն մուշտակները : Դամանակին կողմանէ ալ Թէ որ մտածենք նոյնպէս տարբեր կը գտնանք մի և նոյն նիւթոյ աժէքը . ո՛ր և իցէ երկիր ձմեռը գալուն պէս սովորաբար փայտին աժէքը կը բարձրանայ , որովհետեւ օգտակարութիւնը կը շատնայ , վասն զի ամէն մարդ տաքնալու համար տանը մէջ կրակ կ'ուզէ . բայց ամառը աժէքը կը ցածնայ , որովհետեւ օգտակարութիւնը կը քիչնայ . և Թէ որ մէկ տարուան մէջ նիւթոյ մը աժէքը այսչափ կը փոփոխի , ինչ չըլլար երկար միջոցի մէջ . որ քանի կ'երթայ մարդկանց երեւակայութիւնները , սովորութիւնները , փափաքները փոխուելով , գործածելի նիւթերն ալ կը փոխուին , և նոյն ժամանակին մէջ ունեցած օգտակարութիւններուն համեմատ աժէք կ'առնեն : Եւ բաներէս կը հետեւի որ այլ և այլ հարստութիւններ չենք կրնար իրարու հետ բաղդատել կարելի եղած ճշդութեամբ , ինչուան որ մի և նոյն երկրի և ժամանակի մէջ չըլլան : Պօլիս 10,000 դահեկանը Եւստորուի աղքատ քաղքներուն մէջ Թերեւս 50,000 դահեկանի գործ կրնայ տեսնալ , բայց Լարոպայի մեծ մայրաքաղաքներուն մէջ , ինչպէս է Փարիզ , Լոնտրոն ևն , 1500 կամ 2000 դահեկանի գործ հազիւ կը լեցնէ : Ենկարելի է ուրեմն երկու ազգի հարստութիւնը իրարու հետ ճիշդ չափել , վասն զի մի և նոյն երկրի մէջ չեն , Թէպէտ և նոյն ժամանակի մէջ ըլլան , անկարելի է այլ և այլ դարու հարստութիւնները ճիշդ կերպով չափել , վասն զի մի և նոյն ժամանակի մէջ չեն , Թէպէտ և նոյն երկրի մէջ ըլլան :

ԲՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԲՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Շարժումն :

ՇԱՐՃՈՒՄՆ ու անգործութիւնը մարմնոց երկու ընդհանուր առնչական յատկութիւններն են . առաջինը կը ցուցնէ Թէ մարմին մը կրնայ դադարման կամ շարժման մէջ ըլլալ , իսկ երկրորդը՝ Թէ մարմին մը ոչ երբեք կրնայ ինքն իրեն դադարման կամ շարժման վիճակը փոխել : Ուստի երբոր մարմին մը այս երկու վիճակին մէկէն մէկալը կ'անցնի , այս փոփոխութիւնը այն մարմնէն դուրս պատճառի մը արգասիքն է , և չի կրնար երբեք մարմնէն յառաջ գալ : Շարժումը մարմնոյ մը այն վիճակն է , որ միջոցի մէջ յաջորդաբար այլ և այլ տեղ կը զբաւէ : Երկայ կրնայ Բացարձակ կամ առնչական ըլլալ : Երբոր մարմին մը այնպէս շարժի որ իրեն այլ և այլ մասունքները իրարու նոյն հեռաւորութիւններն ու դրբերը պահեն ինչ որ յառաջագոյն ունէին , այս մասունքները մէկմէկու նկատմամբ դադարման մէջ են , բայց ամբողջութիւնը բացարձակ շարժումն ունի : Ինչպէս են օրինակի համար նաւու մը հատտատուն մասունքը . վասն զի նաւը բացարձակ շարժմամբ յառաջ կ'երթայ , իսկ իրեն հաստատուն մասունքը նկատմամբ մէկմէկու դադարման մէջ են : Շարժումը առնչական է՝ երբոր մարմնոյ մը դիրքը միայն նկատմամբ ուրիշ մարմնոց դրիցը կը փոփոխի : Եւրոպական շարժումը կրնայ նաեւ բացարձակ դադարման դիպուածի մը մէջ ալ ըլլալ , վասն զի ուրիշ բան չէ բայց Եթէ մարմնոյ մը նկատմամբ ուրիշ մարմնոյ մը ունեցած հեռաւորութեան կամ դրիցը փոփոխութիւնն է : Ուստի այս հեռաւորութիւնը կամ դիրքը կրնայ փոփոխիլ Թէ երկու մարմիններն ալ իրօք շարժման